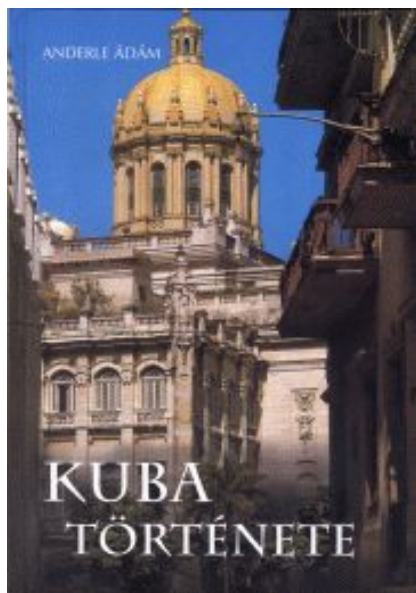

Szabó Éva Eszter:

Anderle Ádám: Kuba története

Akkord Kiadó, 2004
198 oldal

A világtörténelem iránt érdeklődő hazai közönséget nem kényeztetik el a magyarországi kiadók a nyugati félteke országainak történetét feldolgozó művekkel. Kivételt

talán csak az Egyesült Államok történelmének különböző aspektusait feldolgozó, magyar nyelven is hozzáférhető szakirodalom képez, ám a hispán területek esetében Wittman Tibor (1971, 1978) és Anderle Ádám (1998) átfogó Latin-Amerika történetei mellett csekély számú, országspecifikus munka látott napvilágot az utóbbi három évtizedben. Ezért is örömteli kézbe venni Anderle Ádám legújabb könyvét, amely az első magyar Kuba-történet. A szegedi József Attila Tudományegyetem professzora a magyarországi latinamerikanisztika meghatározó egyénisége, akinek Latin-Amerika történelméről, valamint politikai folyamatairól folytatott munkássága hazánkban

egyedülálló. Legutóbbi műve, a Kuba történetét az 1492-es felfedezéstől 2000 végéig bezárólag bemutató szintézis egyértelműen hiánypótló a hazai könyvpiacra.

A szerző a kötetben a hetvenes évek óta tartó kutatásai eredményeinek hasznosítása mellett teljességében feldolgozta a havannai magyar nagykövetség a Magyar Országos Levéltárban fellelhető 1960-89 közötti iratanyagát, illetve az 1990 előtti külügyi és pártiratokat

* Szabó Éva Eszter, PhD, az ELTE BTK Angol-Amerikai Intézet Amerikanisztika Tanszékének tudományos munkatársa és a Berzsenyi Dániel Főiskola Angol Tanszékének docense, tagja a Magyar Amerikanisták Társaságának, valamint az USA Latin American Studies Association kubai szekciójának. Kutatási területe az USA és Latin-Amerika kapcsolatai, az amerikai kül- és bevándorláspolitikai összefüggései, valamint a latin-amerikai kisebbségek helyzete az USA-ban. Ezekben a témákban végzett kutatásokat többek között a miami Florida International University Kubai Kutatóközpontjában, a mexikóvárosi Instituto Mora Társadalom és Történettudományi Kutatóközpontjában, a washingtoni Nemzeti Levéltárban és a Kongresszusi Könyvtárban,

is. Az a lelkes érdeklődő azonban, aki annak reményében lapoz a könyv végére, hogy áttekintést kapjon a Kuba történetére vonatkozó kubai és nemzetközi szakirodalomról, csalódni fog. Bár a szerző a „Felhasznált irodalomról” szóló oldalakon arról tájékoztatja az olvasót, hogy könyve a kubai történetírás klasszikus munkái mellett a kubai emigráció műveit is hasznosította, a bibliográfia ezeket a műveket nem öleli fel. Sajnálatos a szerző azon döntése is, amely szerint az irodalmi áttekintésben csupán a legfrissebb, és ezért talán ismeretlenebb szakirodalomból ad válogatást. Egy magyar nyelven elsőként megjelenő Kuba-történettől joggal várhatná az olvasó, hogy részletes és kimerítő bibliográfiai útmutatót kapjon a terület szakértőjétől. Az első magyar Kuba-történet egyik legfontosabb feladata, mondhatni küldetése, így nem teljesül.

A „Felhasznált fontosabb új külföldi munkák” címszó alatt szereplő, mindösszesen 10 elemből álló szelektív bibliográfia azonban jól jelzi az emigráció jelentőségét a Kubára vonatkozó történetírásban; Spanyolországban, Mexikóban és az Egyesült Államokban megjelent művek példázzák ezt. Szerencsés viszont a magyar kutatók, valamint a szerző Kuba történetére vonatkozó munkáinak áttekintése, amely nem csak hasznos, hanem szükséges velejárója is egyben egy ilyen átfogó műnek.

A kötet hat fejezete kronologikus sorrendben és bővülő terjedelemben követi végig az eseményeket. Az első három rövidebb egység a korai gyarmati időszakot (15-17. század), a Bourbon-reformévszázad Kubáját (18. század), illetve a sziget 19. századi fejlődését kíséri nyomon az 1860-as évekig. A függetlenségi háború harminc évét (1868-1898) leíró fejezetet az Egyesült Államoktól való „függésben töltött függetlenség” bemutatása követi Batista 1952-es puccsáig, majd pedig a kubai forradalom történetének és átalakulásának elemzésével 2000 decemberében zárul a legnagyobb és legrészletesebb fejezet. Rendhagyó, ugyanakkor Kuba esetében törvényszerű, hogy a történész kitérjen a Fidel Castro utáni Kuba esélyeinek latolgatására. Szerencsés döntés az „Epilógus—Merre tart Kuba?” címet viselő rövid fejezet megírása a változás potenciális erővonalairól. Ennek érdekessége, hogy a Kubai Kommunista Párton belüli reformerők, valamint az Egyesült Államokban és Európában élő emigráció várható kulcsfontosságú részvétele mellett a szerző szerint a katolikus egyház fog jelentős szerepet játszani a demokratikus átmenetben.

Széleskörű gazdasági és társadalmi korrajzot vázol elénk a szerző minden egyes történelmi időszak esetében. Minden fejezet bővelkedik konkrét adatokban; népesedési és termelési táblázatok sokaságát találjuk könyvszerte, ezek forrása viszont csak elszórtan kerül

valamint a kansasi Eisenhower Könyvtárban. Hazai és nemzetközi amerikanista és történelmi konferenciák

közlésre. A téma ezen aspektusa iránt fokozottan érdeklődők szempontjából fontos lett volna a statisztikai adatok forrásaira vonatkozó információk közzététele. A bőséges adatok azonban így is mélyrehatóan illusztrálják a rabszolgaság intézményén alapuló, modern ültetvényes kapitalizmus modelljének megvalósulását, ezt követően az Egyesült Államoktól függő gazdaság korlátait, majd a forradalom gazdasági kapkodásait és szétzilálódását, illetve igazolják azt a megállapítást, hogy a népesség létszámának és faji összetételének változásai Kuba története során az agrárgazdaság szerkezeti változásaival függenek össze.

A kötet talán legértékesebb elemét a kubai történelem magyar vonatkozásainak következetes végigvitele adja. Ilyen például Rosti Pál útleírása 1861-ből; a negyvennyolcasok részvétele Narciso López 1851-es expedíciójában; az 1920-as években az Egyesült Államokba történő bevándorláshoz ugródeszkának használt kubai tartózkodás a magyar emigránsok számára (melynek eredményeként a brazil és az argentin után a kubai volt a korszak harmadik legnagyobb latin-amerikai magyar kolóniája), a magyar közösség társadalmi-politikai aktivitása az 1940-es évek elején.

A havannai magyar nagykövetség 1960-tól rendelkezésre álló jelentéseinek felhasználása új, kiegészítő adatokkal járul hozzá a már ismert eseményekhez. Újszerű megvilágításba kerülnek a Castro-rendszer belső, fidelista-kommunista ellentétei a rakétaválságot követő években egészen 1968-ig, illetve a kommunista mozgalom és a szocialista országok Castróval szembeni gyanakvását jelző események. A magyar jelentéseken keresztül a szocialista tábor oldaláról kapunk elemzést a kubai gazdasági, politikai és társadalmi állapotokról a hatvanas évek elejétől a nyolcvanas évek végéig, de figyelmet kap a geológiai kutatásokban és az iparosításban való magyar részvétel, Kádár János jelenléte az első kubai pártkongresszuson 1975 decemberében, a peresztrojka átvételének igénye, a Kínához való közeledés a nyolcvanas évek végén, sőt még Tom Lantos tájékoztató jellegű kubai látogatása is 1994-ben. Ez utóbbi információ fényében a magyar-kubai kapcsolatok ismerője hiányolhatja Castro 1972-es magyarországi, illetve Losonczy Pál 1976-ban Kubában tett látogatásának megemléztetését.

A Kuba történetének egészét végigkísérő mű markáns jellemzője a különböző korokon átívelő osztályharc-szemponthoz megközelítés, amely a teljesség igényével ábrázolja a kubai társadalom különböző rétegei között feszülő ellentéteket, beleértve a faji ellentéteket is, továbbá kimerítő képet nyújt a munkásmozgalom fejlődéséről. A munkásmozgalom, a kommunista párt és az osztályharc alakulását bemutató részletes képpel szemben azonban

résztevője.

korlátozott figyelmet kap a kubai külpolitika, valamint a forradalom nemzetközi terjesztése terén a Latin-Amerikában és Afrikában tett lépések. Például Nicaragua és Angola csak érintőlegesen jelenik meg, míg a Grenadában játszott kubai szerep említésre sem kerül a korszakra vonatkozó „Kuba külpolitikája” című alfejezetben.

Szintén árnyaltabb megközelítést igényelt volna az Egyesült Államok szerepének vizsgálata, különösen annak az 1985-ből származó magyar nagykövetségi jelentésnek a fényében, amelyet maga a szerző is kiemel. Eszerint „több mint két évtizedes ellenségeskedés és céltudatos propaganda ellenére sincs Kubában kifejezett USA-ellenesség” (158. o.). Ennek ellentmond azonban a két ország kapcsolatait leíró részek hangneme. Az Egyesült Államok és Kuba közös történetének bemutatása számos helyen a kubai történetírás bibliográfiai túlsúlyára enged következtetni, ami a tények egyoldalú, elnagyolt, sőt itt-ott téves információkon alapuló tárgyalásában nyilvánul meg. Példa erre az 1826-os panamai kongresszus, amelynek kapcsán az hangzik el, hogy a kongresszuson az Egyesült Államok mindent elkövetett, hogy az újonnan függetlenné váló latin-amerikai köztársaságok ne fogjanak össze Kuba felszabadítása érdekében. Való igaz, hogy az Egyesült Államok saját kubai ambíciói miatt ekkortájt nem pártolta a sziget függetlenségét, de ezen a téren a kongresszuson már csak azért sem tudott lépéseket tenni, mert az USA delegációjának két tagja számára olyannyira késve szavazta meg a washingtoni törvényhozás az utazáshoz szükséges pénzügyi keretet, hogy mire azok megérkeztek Panamába, a konferencia véget ért.

Hasonlóképpen egyoldalú megközelítést tükröz az 1898-as spanyol-amerikai háború kirobbanásához ürügyül szolgáló amerikai *Maine* csatahajó máig ismeretlen okokra visszavezethető felrobbanásának jellegzetesen kubai szempontú, „önprovokációként” történő valószínűsítése, amely figyelmen kívül hagyja az 1976-os és 1998-as kutatások eredményeit, és meg sem említi a baleset-verzió létjogosultságát. Bár a szabotázs és az önprovokáció is felmerült az idők során (ez utóbbi elsősorban a spanyol nyelvű és kubai szakirodalomban kerül említésre annak ellenére, hogy erre vonatkozóan semmilyen dokumentum nem került elő az amerikai levéltárakból), a legutóbbi kutatások a balesetből adódó belső és az akna keltette külső robbanást egyaránt valószínűsítik.

Az első verzió szerint a szénraktárban spontán keletkező tűz és a berobbanó szénpor idézhette elő a közeli puskapor-raktár nagy erejű robbanását, a második verzió szerint egy spanyol akna okozhatta a robbanást. Szándékosságra utaló források spanyol oldalon sem kerültek elő, ezért amerikai és spanyol kutatók is azt valószínűsítik, hogy a havannai kikötő bejáratának védelmére használt aknák közül odasodródhatott egy a part mentén horgonyzó

hajóhoz. A kubai-amerikai kapcsolatok eme neurotikus pontjának nem kellő mélységű vizsgálatát továbbá az is tükrözi, hogy a szerző kritika nélkül elfogadja azt a kubai történetírás által propagált tény, miszerint a tisztek többsége azért élte túl a katasztrófát, mert érdekes módon aznap este eltávozáson voltak. Az amerikai haditengerészet szerint a robbanás leszakította a hajó elülső egyharmadát, ahol a legénység a szálláshelyén aludt. Innen a 266 áldozat, köztük két szolgálatot teljesítő tiszt. A hajó kapitánya és a tisztek többsége azért élte túl a katasztrófát, mert a hajó hátsó harmadában volt a szálláshelyük, ami időt adott a menekülésre.

Magyarázatra szorult volna a kubai Camarioca kikötőjéből kiinduló 1965-ös menekültügyi válság, hiszen az 1965 és 1973 között működő kétoldalú migrációs egyezmény úgy jött létre, hogy az USA embargója mit sem lazult, illetve a két állam között továbbra sem álltak fenn diplomáciai kapcsolatok. Ráadásul úgy fest, mintha a kubaiak mindvégig hajókon hagyták volna el a szigetet. A szerző által említett „szabadság járatai” azonban nem hajókra, hanem repülőgépjáratokra vonatkoztak.

Figyelmetlenségnek vagy a lektorálás hiányosságának tudhatóak be olyan hibák, mint például az egykori Belga Kongóra „ma Zaire”-ként történő utalás, holott Zaire 1997-óta a Kongói Demokratikus Köztársaság nevet viseli. Ugyanitt kell megemlíteni, hogy a Moncada-program, vagyis az államosítások és kisajátítások lezárulását követő gazdasági helyzet taglalásánál a 122. és 140. oldalon szó szerint ugyanaz a hét mondat hangzik el.

A kiadó illusztrációs gyakorlata támaszt még kérdéseket. A szöveget kísérő illusztrációk között 12 fekete-fehér rajz, portré, illetve fotó jelenik meg. Bár némelyik minősége gyenge, mégis üdítően hatnak az oldalakon. Ugyanakkor érthetetlen egy olyan 28 oldalas, színes képmelléklet csatolása a felhasznált irodalom részhez, amelyre semmi nem hívja fel a figyelmet a szövegben, de még a tartalomjegyzékben sem, és így kevésbé érheti el a szemléltetés célját. Inkább amolyan kellemes meglepetésként érik az olvasót a jó minőségű színes képek a könyv végén, amelyekről azonban nem derül ki, hogy mely évekből és milyen forrásokból származnak. Bízunk benne, hogy *Kuba története* meg fog érni újabb kiadásokat, és ezekben korrekcióra kerülnek az említett hiányosságok.